

Fra verdensmål til didaktik på erhvervsuddannelser

Baggrunden for inspirationsmaterialet

Tre erhvervsskoler arbejder i et projekt med, hvorledes FNs 17 verdensmål kan implementeres i didaktik på erhvervsuddannelser. På baggrund af dette projekt er inspirationsmaterialet udarbejdet. Materialet er udarbejdet efter det første år i projektet for løbende at formidle erfaringer til andre erhvervsskoler og undervisere.

Verdensmålene

FN's 17 verdensmål udtrykker en målsætning, som 193 medlemslande er nået til enig om. Målene gælder for perioden 2015-2030, og forud er gået en lang proces og historie. Verdensmålenes historie går ifølge Hildebrandt (2016) tilbage til 1919 med etablering af Folkeforbundet og senere FN i 1945, hvor der internationalt blev sat mål for en fælles udvikling. Historien løber videre over et fokus på miljø fra 1970'erne til nedsættelse af Brundtland-rapportens formulering fra 1987 om, at nutidig udvikling ikke må skade fremtidige generationer. Senere følger også fra 2002 en social opmærksomhed i forståelsen af begrebet *bæredygtighed*. Mange uddannelsesinstitutioner og enkeltpersoner tilslutter sig verdensmålene og er optaget af deres implementering med den begrundelse, at målene giver nogle muligheder og potentialer (Hildebrandt, 2016). Verdensmålene er således udtryk for en international politik i forhold til, hvor vi samlet skal bevæge os henad. For nogle ses det som et opgør med en samfundsform præget af konkurrence hen mod et nyt værdisæt. Derfor tales også om en inderside og en yderside af bæredygtighed. Som Fink formulerer det: *"Hvis forsøget på at sikre en bæredygtig samfundsudvikling skal lykkes, må vi alle være parate til at indrette os på nye måder, som bidrager til formålet. Vi må hver for sig blive*

dygtigere til at leve på måder, som alle kan være tjent med på lang sigt. Væredygtighed er bæredygtighedens inderside" (Fink, 2021, s. 21). Væredygtighed vil for Fink sige at *"være livsduelig i social forstand"* i samfundet og verden (Fink, 2021, s. 22).

Udfordringen er imidlertid, hvorledes verdensmål implementeres fx i uddannelser. Gennem projektet *Social inklusion og mindre ulighed*, som er initieret af tre erhvervsskoler, arbejdes med især verdensmål 4 og 10.

Mål 4 handler om at sikre kvalitetsuddannelser og mulighed for livslang læring. At der er behov for en sådanne opmærksomhed skyldes, at vi trods et velfungerende uddannelsessystem i Danmark fortsat har brug for forbedringer. Elevers sociale baggrund og køn har stadig en betydning for deres muligheder, ligesom inklusion af alle elever uanset forudsætninger fortsat udfordrer (Csonka & Ringmose, 2016). Mål 10 tilstræber mindre ulighed, for også i Danmark ses social ulighed i uddannelsessystemet (Engberg-Pedersen & Therkildsen, 2016).

Udfordringen er imidlertid at blive opmærksom på og forstå de forhold, som kan være med til at fastholde eller udvikle ulighed på erhvervsuddannelser. Udfordringen er også at finde nye måder at adressere problemstillingen didaktisk på. Formålet med inspirationsmaterialet her er at formidle, at der på erhvervsuddannelser er behov for og mulighed for didaktisk at arbejde i retning af en bæredygtig udvikling.

Indledningsvis præsenteres nogle aktuelle udfordringer med at skabe lige muligheder for alle elever på erhvervsuddannelser. Derefter formidles, hvorledes undervisere har arbejdet med at udvælge indsatser, for efterfølgende at udvikle og afprøve ny didaktik med henblik på bæredygtighed.

Et behov for opmærksomhed på elevers forskellige forudsætninger og baggrunde

Elever på erhvervsuddannelser kan – som andre elever – have forskellige forudsætninger for at gennemføre uddannelsen. Disse forudsætninger kan hænge sammen med deres sociale og kulturelle baggrund samt deres læringsforudsætninger. På de tre erhvervsskoler, som har indgået i samarbejdet, er man fx organisatorisk optaget af, at køn og seksualitet, sprog og danskundskaber, diagnoser, alder, kulturel baggrund, kognitive evner og elevers selvværd kan have en betydning (uddybnet i Duch, 2022b). I selve uddannelsesforløbet har det en betydning, hvornår og hvorvidt elever får en læreplads, elevers karakterer og faglighed samt om elever udsættes for mobning. Endelig er skolerne optaget af relationer mellem elever, mellem elever og underviser, mellem elever og forskellige former for støttepersoner på skolen samt relationer til oplæringsvejledere.

Litteratur om erhvervsuddannelser beskæftiger sig med de nævnte forhold, men kommer også ind på betydningen af sundhed, handicap, anerkendelse af realkompetencer, trivsel og frafald samt særlige grupper af unge på erhvervsuddannelser herunder den særlige læringskontekst, som findes her. Det kan der læses mere om i referencen nævnt ovenfor.

Ulighed i klasserummet

Når undervisere spørges om, hvordan ulighed konkret kommer til udtryk i klasserummet, så gentages ovennævnte forhold, dog er der forskel på, hvad der ses som særlig vigtig på den enkelte uddannelse og erhvervsskoler (uddybnet i Duch, 2022a). Konkret nævnes elevernes sundhed og ernæring samt muligheder for fra forældre at få hjælp til og møde interesse for skolegangen. Der er elever, som ikke får fornuftig mad og søvn, der er elever, hvis forældre ikke møder frem til diverse arrangementer på skolen eller på anden måde følger op på elevers skolegang.

Undervisere fortæller desuden om elever med meget fravær, lav grad af deltagelse i undervisning og med udfordringer fra diagnoser, som man gennem støttepersoner og hjælpemidler til dels kan kompensere for. Undervisere fortæller også om, at nogle elever ikke har så nuanceret et sprog eller har svært ved at abstrahere og forstå begreber. Nogle elever er meget motiverede og deltagende i undervisning, mens andre i højere grad bliver passive uden årsagerne nødvendigvis er tydelige. Undervisere ønsker og ser det som en naturlig del af lærergerningen at inkludere alle elever, det er en del af deres elev og menneskesyn, men det kan være udfordrende at realisere dette. Det fordrer en løbende didaktisk udvikling af forsøge at imødegå den enkelte elevs behov.

For nogle elever er forskelle og ulige muligheder synlige. Nogle elever beretter om individuelle erfaringer, mens andre registrerer, at elever på uddannelsen har udfordringer. Nogle elever distancerer sig fra andres udfordringer, mens andre identificerer sig med og udtrykker ønsker om at kunne tage hensyn til disse elever.

Både undervisere og elever er således opmærksomme på, at der findes ulighed i klasserummet, og at der kan være behov for didaktiske indsatser.

Udvælgelse af didaktiske indsatser

Deltagerne i projektet har på tre netværksdage mødtes for at drøfte de udfordringer, som særlig ses på de konkrete uddannelser. På den baggrund har de udvalgt nogle didaktiske indsatser, som de særlig har ønsket at fokusere på. Valget er foretaget på baggrund af kollegiale drøftelser på de enkelte uddannelser og på tværs af uddannelser og skoler. Til inspiration har været holdt korte teoretiske oplæg om kommunikation, og gruppearbejde samt forskellige modeller for at afprøve og udvikle didaktik. Desuden er drøftet, hvad der især karakteriserer problemstillinger omkring ungdomskultur, og hvorledes man didaktisk kan forholde sig hertil.

Deltagerne har været optaget af tre temaer, som her præsenteres:

Tema 1: Sunde vaner

På en autouddannelse har en gruppe af undervisere været optaget af, hvordan elevers sundhed kan adresseres. De er blevet opmærksomme på, at nogle elever ikke får sund mad og ikke nok mad. Derfor bliver de ukoncentrerede og vælger produkter, som hurtig giver energi, men kan være mindre sunde valg. Samtidig kan det være en økonomisk dyr løsning. Hvorfor det bliver et problem kan både skyldes, at der ikke er den nødvendige hjælp og opmærksomhed hos forældre, at nogle elever har dårlig økonomi eller blot har fået nogle mindre heldige vaner. Årsagerne kan derfor hænge sammen med elevers sociale og økonomiske baggrund, eller det kan være udtryk for en ungdomskultur.

Den didaktiske udfordringer bliver derfor, hvorledes man som underviser kan kommunikere med eleverne om temaet, og hvordan man kan bidrage til ændringer.

Tema 2: At begå fejl – et afsæt for læring

På business er en gruppe undervisere optaget af, at nogle elever kan være tavse og passive i undervisningen, fordi de ikke vil synliggøre, at de ikke har forstået det faglige indhold. Der kan være mange årsager til dette: forberedelsen, meget fravær, at indholdet er svært, diagnoser eller sproglige udfordringer. Det kan også skyldes en ungdomskultur, hvor man gerne skal signalere succes, kontrol og overskud. Underviserne vil gerne fremme, at elever indgår aktivt i undervisningen, fordi det er en forudsætning for læring, at elevers udfordringer med det faglige kan adresseres didaktisk.

Den didaktiske udfordringer bliver derfor, hvorledes man som underviser kan kommunikere med elever, så det, der kan synes som fejl, vendes til et afsæt for læring.

Tema 3: Gruppearbejde

På både auto og business er undervisere optaget af, hvorledes de kan kvalificere elevers deltagelse i gruppearbejder. De har erfaringer for, at elever fordeler opgaver ud mellem sig, frem for at samarbejde, og at nogle elever næsten ikke deltager. Forklaringerne bag dette kan være, at nogle elever ikke har lært, hvad der forventes af et gruppearbejde, eller at eleverne har svært ved det faglige eller sociale i gruppen. Bag dette kan ligge elevers tidligere skoleerfaringer, de sociale relationer mellem elever eller diagnoser og faglige udfordringer.

Den didaktiske udfordringer bliver derfor at afdække, hvilke udfordringer eleverne har med gruppearbejde, fordi det er en forudsætning for at imødegå disse. Undervisere kan på den baggrund ændre deres måde at formulere opgaver på, tydeliggøre forventninger til processer og produkter fra gruppearbejdet og i det hele taget skærpe deres opmærksomhed på, hvad de skal udvikle på i forhold til at hjælpe de enkelte grupper og elever.

Udvikling og afprøvning af didaktik

Som forudsætning for at udvikle en didaktik, som har verdensmålene som sigtepunkt, er teoretisk viden om didaktik og verdensmål central, men det er også vigtig at forholde sig til og vælge sit eget professionelle ståsted, fordi både didaktik og verdensmål er normative.

Det kan man gøre med afsæt i Deweys forståelse af erfaring (Elkjær, 2015). Erfaring opstår i mødet mellem mennesker og verden, og det fortolkes i lyset af både tidligere erfaringer og ønsker for fremtiden. Når man skal udvikle nye tiltage, foreslår Elkjær begrebet "foregribende fantasi" om det, man vil udvikle i retning af, det man vil prøve ud fra deisen "hvad hvis" (Elkjær, 2015, s. 77). Inspireret heraf kan man udvikle sin didaktik ved at indsamle viden fra undervisning, og så fortolke denne empiri. "Det er i Deweys forståelse af erfaring og viden, jeg finder grundlaget for at udvikle tidssvarende kreative

*Inspirationsmateriale på baggrund af projektet Social inklusion og mindre ulighed.
Henriette Duch, VIA University College i samarbejde med ledere og undervisere på tre erhvervsskoler.
Udarbejdet oktober 2022*

læreprocesser, som ikke er styret af normative doktriner, men hvor arbejdet med læring tager udgangspunkt i at undersøge og tolke konkret empiri på iderige og fantasifulde måder” (Elkjær, 2015, s. 78).

I samarbejde med kolleger kan man være undersøgende på og tolke erfaringer fra undervisning med henblik på didaktisk udvikling. I projektet er udarbejdet en proces på baggrund af ovenstående, som skolerne vil tage afsæt i for det videre arbejde:

- Der er noget, som ikke virker, eller vi må se nærmere på i forhold til implementering af verdensmål
- Vi tænker os om og søger at definere problemet
- Vi undersøger ved at se på den sammenhæng, som problemet finder sted i. Det formuleres som cases
- Vi ræsonnerer sammen over cases og på baggrund af observationer
- Vi udvikler forslag til hypoteser og handler i form af nye tiltag i undervisning
- Vi får ideer, begreber og forslag til løsning af problemet – altså måder at omsætte verdensmål til didaktik.

Forslag til refleksion

På baggrund af projektet og denne korte formidling i form af et inspirationsmateriale, så foreslår vi refleksioner over følgende:

- Hvordan forstår du bæredygtighed og væredygtighed?
- Hvordan ønsker du at forholde dig til verdensmål 4 og 10?
- Hvilke former for ulighed ser du i dine klasser?
- Hvilken betydning kan disse uligheder have for at nå verdensmålene?
- Hvilke forhold vil du særlige arbejde med didaktisk?
- Hvordan kan du etablere samarbejde med kolleger om at drøfte og udvikle din didaktik?

Videre læsning:

Hvis du vil læse mere om projektet eller om verdensmål er her forslag til litteratur:

Csonka, A. & Ringmose, C. (2016). Uddannelse og velfærd. Verdensmål 4: Vi skal sikre alle lige adgang til kvalitetsuddannelse og fremme alles mulighed for livslang læring. I S. Hildebrandt (red.) *Bæredygtig global udvikling – FN’s 17 verdensmål i et dansk perspektiv* (s. 119-141). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Duch, H. (2022a). Oversigt over ulighedsskabende faktorer.

<https://www.ucviden.dk/da/projects/social-inklusion-og-mindre-ulighed-p%C3%A5-erhvervsuddannelserne-simu>

Duch, H. (2022b). Social inklusion og mindre ulighed. Sammenfatning af fokusgruppeinterview med lærere og elever.

<https://www.ucviden.dk/da/publications/social-inklusion-og-mindre-ulighed-sammenfatning-af-fokusgruppein>

Elkjær, B. (2015). Pragmatisme. Læring som en kreativ fantasi. I K. Illeris *15 aktuelle læringsteorier* (s. 69-89). Samfundslitteratur.

Engberg-Pedersen, L. & Therkildsen, O. (2016).

Ulighed – en trussel mod verdenssamfundet. Verdensmål 10: Vi skal reducere ulighed i og mellem lande. I S. Hildebrandt (red.) *Bæredygtig global udvikling – FN’s 17 verdensmål i et dansk perspektiv* (s. 253-273). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Fink, H. (2021). Væredygtighed i et filosofisk perspektiv. I Center for væredygtighed (red.) *Væredygtighed. Indersiden af bæredygtighed* (s. 20-25). Dafolo.

Hildebrandt, S. (2016). Bæredygtig udvikling – Solidaritet på tværs af kontinenter og generationer. I S. Hildebrandt (red.) *Bæredygtig global udvikling – FN’s 17 verdensmål i et dansk perspektiv* (s. 14-31). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.